

ŠEVČÍNSKÝ DŮL A PAMĚTNÍ MINCE

Známou dominantu Příbrami – Březových Hor tvoří pozoruhodná technická památka – Ševčinský důl (zapsaná v Seznamu kulturních památek správního obvodu Příbrami pod číslem 21574/2-2845). Tyčí se nad říčkou Litavkou na severozápadním okraji Březových Hor, které byly původně haviřskou osadou spravovanou Příbrami, v roce 1841 povýšenou na samostatné městečko, od roku 1850 s voleným obecním představenstvem a od roku 1897 královským horním městem. Od roku 1953 jsou součástí Příbrami. Od 30. let do konce 50. let 16. století, kdy vrcholila první známá konjunktura těžby stříbra na Příbramsku, existovalo v této lokalitě několik šachet. Roku 1813, na prahu největšího rozkvětu březohorského hornictví, došlo v místech někdejšího středověkého dolu k zaražení nové šachty. Její původní název zněl Císaře Františka I., později Císaře Františka Josefa I. (na počest tehdejších habsburských panovníků). Mezi lidem však časem zdomácnělo pojmenování Francšachta. Mnohé na tom nezměnilo ani přejmenování po vzniku Československé republiky v roce 1918, kdy byl v souvislosti s odbouráváním symbolů bývalého mocnářství zvolen název Ševčinský důl podle významné Ševčinské rudné žíly. V roce 1854 se při překopu na 8. patře, v hloubce asi 210 m, narazilo na stařiny ze 16. století. Roku 1878 dosáhli těžaři hloubky 433,3 m. Podstatné urychlení důlní činnosti nastalo od roku 1880, po instalaci parního těžního stroje, což se projevilo v roce 1892 proniknutím do hloubky 991 m. Není bez zajímavosti, že v letech 1853–1863 zastával funkci závodního inženýra na dole Císaře Františka Josefa I. c. k. horní rada Augustin Beer, světoznámý odborník v oblasti geologie, důlního měřičství a úpravnictví, přednášející na zdejším Montánním učilišti a v letech 1875–1879 ředitel Báňské akademie v Příbrami.

Maximální hloubka posledního – 32. patra Ševčinské šachty činila 1 092,1 m; volná hloubka pod tímto patrem nese údaj 1 128,8 m a byla dosažena v roce 1909. Po zavedení umělého větrání sloužila jáma jako jedna ze dvou vtažných v březohorském revíru a byla vybavena tlačnými ventilátory s reverzací. V souvislosti s uzavřením březohorského revíru v ložisku Březové Hory roku 1978 byla o jedenáct let později ukončena likvidace dolu zásypem na zátku v hloubce 47 m a zakrytím ohlubně jámy betonovou deskou.

Středem zájmu laické i odborné veřejnosti je od roku 1979 zvláště charakteristická 37,5 m vysoká hlavní šachetní budova, postavená v roce 1879 ve stylu průmyslové architektury typu Malakov (kombinace pálených cihel a kamene), které vévodí dřevěná věžička s ochozem (určená údajně pro astronomická pozorování). V interiéru památkově chráněného objektu využívaného Hornickým muzeem Příbram, o kterém se uvažovalo, že by mohl být navržen i do seznamu technických památek UNESCO, je v přízemním výjezdovém patře ukázka vrtací techniky a ve druhém nadzemním podlaží muzejní expozice přibližující vývoj zdejší svislé důlní dopravy od středověku do současnosti. Po vystoupení na ochoz věže se nabízí návštěvníkům obraz březohorského rudního revíru, pohled do krajiny na

bývalé královské horní město Březové Hory a zalesněný horizont Brd. Na ochozu jsou umístěny panoramatické náčrty, sdělující k této vyhlídce bližší informace. Jejich autorem je příbramský patriot, grafik a spisovatel Jan Čáka (narozen roku 1929), praprapravnuk prvního březohorského starosty Josefa Čáky, jenž působil v čele radnice v letech 1850–1864.

V sousední strojovně, postavené v letech 1879–1880 ve stejném architektonickém duchu a zpřístupněné veřejnosti jako součást muzea v roce 1994, se nachází další technická památka, dvoustupňový ležatý důlní pístový kompresor 500/310 vyrobený Královopolskou strojírnou Brno v roce 1928 a používaný ve zdejšímu revíru na dole Štefánik (původně důl Korunního prince Rudolfa). Tímto kompresorem s nasáváním vzduchu 20 m³/min. při tlaku 7 atmosfér bylo umožněno efektivní strojní vrtání a sbíjení.

Naproti těžní věži a strojovně stojí objekt původních sypů (zásobníků) - přetloukárny a třídírny, později přebudovaný k jiným provozním účelům šachty a v roce 1919 pak přestavěný na sokolovnu, od roku 1981 rovněž využívaný muzeem. Nyní je zde vstupní expozice o vývoji řemesel a průmyslu na Příbramsku a výstavka dobových fotografií jednotlivých historických báňských provozů.

Nedílnou součástí komplexu budov Ševčinského dolu je cáchovna z roku 1880, kde mohou návštěvníci zdejšího muzea shlédnout stálou výstavu s názvem Z dějin příbramského hornictví, která prezentuje montánní činnost od pravěku až do současnosti. Dokumentuje těžbu v historickém stříbrorudném revíru, v podbrdské železářské oblasti i dobývání uranového ložiska po roce 1948. Otevřením této expozice v roce 1978 bylo zahájeno systematické budování a rozšiřování muzea.

Areál Hornického muzea Příbram, příspěvkové organizace Středočeského kraje, doplňuje patrová budova z let 1884–1885, kde byly původně byty báňských úředníků a techniků. Nyní jsou v těchto prostorách, upravených pro muzejní účely, deponovány a vystaveny mineralogicko-geologické sbírky ze zdejších stříbrorudných dolů, uranového ložiska, z podbrdské železářské oblasti a také unikátní paleontologické vzorky. Dům slouží muzejním účelům již od konce 50. let 20. století.

V jižní části stavebního komplexu Ševčinského dolu najdeme někdejší hornické lázně. Mívaly společnou umývárnu, čtyři vany a dvě parní koupele. Dále se zde nacházela noclehárna o kapacitě 124 lůžek v deseti sálech a polévárna. Byly postaveny v letech 1884–1886 (část kolaudována již roku 1884) zásluhou přednosty horního závodu dvorního rady Jiljí Jarolímka (1836–1886), jako součást širšího stavebního záměru tehdejšího báňského ředitelství. Dne 2. 9. 1889 si tyto objekty prohlédl i následník rakousko-uherského trůnu arcivévoda František Ferdinand d'Este.

V okolí můžeme i dnes spatřit řadu původních hornických domků. Nesou charakter kolonie, vznikly převážně v 19. století a některé sloužily jako obydlí štajgrů, v dalších pobývali většinou řadoví havíři.

Na nádvoří Ševčinského dolu se podařilo částečně rekonstruovat úzkokolejnou železniční dráhu, která zde existovala v roce 1884, a na ní instalovat expozici historické i novodobé důlní techniky, strojů a zařízení, přibližující jednotlivé pracovní postupy v podzemí až po transport na povrch. Převážná část současných exponátů byla původně používána v 2. polovině 20. století v někdejších rudných a uranových dolech na Příbramsku. Železnice byla vybudována k odvozu rudy od

Ševčinského dolu přes most nad ulicí Pod Kovárnami a dále ulicí Pod Struhami k portálu dopravní Ševčinské štoly (č. kulturní památky 23124/2-3114), s výjezdem u úpravny dolu Vojtěch. Nyní slouží část této trati, obnovené roku 2006 díky spolupráci muzea, s. p. DIAMO a města Příbram, k přepravě turistů. Své místo na nádvoří Ševčinského dolu našel také důlní žentour používaný při svislé důlní dopravě od 16. do 19. století, replika rumpálu a havířské zvoničky.

Rozsahem areálu a počtem expozičních celků se stalo Hornické muzeum Příbram největším hornickým muzeem v České republice a jedním z největších v Evropě. U jeho zrodu v této lokalitě byl významný báňský historik PhDr. Jiří Majer, CSc. (narozen roku 1922).¹⁾

V roce 2007 vydala Česká národní banka v rámci cyklu „Kulturní památky technického dědictví“ zlatou minci v nominální hodnotě 2 500 Kč. Na její rubové straně je znázorněna právě šachetní budova Ševčinského dolu.

Česká národní banka zveřejnila plán emise těchto exkluzivních pamětních mincí. Během let 2006–2010 bude vydáno v rámci vzpomínaného cyklu celkem deset zlatých mincí v hodnotě 2 500 Kč připomínajících význačné technické památky Čech a Moravy. V roce 2007 jedna z těchto zlatých mincí má motiv Ševčinského dolu v Příbrami na Březových Horách, objektu spravovaného Hornickým muzeem Příbram. Dalšími vybranými památkami jsou ruční papírna Velké Losiny, observatoř Klementina v Praze, vodní mlýn ve Slupi, řetězový most ve Stádlci, pivovar v Plzni, zdymadlo na Labi pod Střekovem, větrný mlýn v Ruprechtově, hamr v Dobříví a důl Michal v Ostravě. Počin České národní banky je čestným uznáním vysokých hodnot kulturních památek technického typu. Pro Hornické muzeum Příbram to představuje mimořádné prestižní ocenění.

Zlatou pamětní minci, na které je poprvé v historii města vyobrazena příbramská památka – Ševčinský důl, představil 16. května 2007 v Hornickém muzeu Příbram guvernér České národní banky Zdeněk Tůma. Zároveň předal jeden exemplář řediteli muzea Josefu Velflovi při slavnostní vernisáži za účasti hejtmána Středočeského kraje Petra Bendla, starosty města Příbrami Josefa Řiháka, senátora Jaromíra Volného a dalších významných hostů. Mince je v pořadí třetí z plánované desetičlenné série zobrazující unikátní kulturní památky technického dědictví a je historickou událostí, že jedním z motivů je právě objekt v areálu Hornického muzea Příbram, šachetní budova Ševčinského dolu. Historicky první minci získala Příbram sice už v roce 1875, kdy bylo ve zdejšímu dole Vojtěch poprvé na světě dosaženo hloubky jeden kilometr a císař František Josef I. nechal vyrazit k připomenutí této události tzv. příbramský zlaťák. Nebyla na něm ale silueta dolu, nýbrž císařův portrét.

Česká národní banka vydala celkem 7200 kusů této sběratelsky cenné mince. Je ražena ze zlata o ryzosti 999,9, hmotnost činí 7,78 g, průměr 22 mm a síla 1,65 mm. Na lící straně mince jsou stylizovaná heraldická zvířata z velkého státního znaku. Mezikruží v podobě ozubeného kola nese opis s názvem cyklu „KULTURNÍ PAMÁTKY TECHNICKÉHO DĚDICTVÍ“. Rubová strana mince zobrazuje šachetní budovu Ševčinského dolu se strojovnou a nad ní dobový znak královského horního města Březové Hory. Ve spodní části mince jsou v oválném medailonu zachyceni tři horníci při práci v dole. Na mezikruží se nachází opis „ŠEVČINSKÝ DŮL – PŘÍBRAM – BŘEZOVÉ HORY“. Autorem výtvarného návrhu je Luboš Charvát, profesor Střední uměleckopřemyslové školy v Jablonci nad Nisou.²⁾

Poznámky:

1)

- HM Pb, fond Sb. dok., Závěrečná zpráva n. p. Rudné doly Příbram, 1985, karton č. I–XII.
- Bambas, Jiří. Březohorský rudní revír. Příbram 1990, s. 17–25, 86–102, 149–171.
- David, Petr – Soukup, Vladimír. 222 technických skvostů České republiky. Praha 2005, s. 109–110.
- Dvořáková, Eva – Fragner, Benjamin – Šenberger, Tomáš. Industriál – paměť – východiska. Praha 2007, s. 68–69.
- Hrabák, Josef. Průvodce po Příbrami a okolí. Příbram 1893, s. 122–203.
- Kol. aut. Technické památky zemí Visegrádské čtyřky. Praha 2000, s. 38–48.
- Kol. aut. Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. IV. díl. Praha 2004, s. 367–368.
- Kol. aut. 100 staveb moderní architektury Středočeského kraje. Praha 2006, s. 24–25.
- Majer, Jiří. Příbramský revír v dějinách báňských věd a techniky v českých zemích. In Studie z dějin hornictví. Praha 1985, 17, s. 7–69.
- Majer, Jiří. Rozvojové a útlumové tendence v dějinách českého rudného hornictví. In Sborník Symposia Hornická Příbram ve vědě a technice. Příbram 1996, s. 15–22.
- Majer, Jiří. Sondy do dějin Středního hornického učiliště v Příbrami. Příbram 2003, s. 39–94.
- Majer, Jiří. Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha 2004, s. 23–30, 48, 110, 174–198.
- Velfl, Josef. Movité a nemovité montánní památky v péči Hornického muzea Příbram. In Sborník Symposia Hornická Příbram ve vědě a technice. Sekce T. Příbram 2003, s. 7–14.
- Velfl, Josef. Příbram v průběhu staletí. Příbram 2003, s. 54–68.
- Velfl, Josef. Příbram a hornictví. In Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. III. díl. Praha 2003, s. 458–466.

2)

- Sbírka zákonů č. 73/2007, částka 31, s. 881.